

[Reakce na dokument Charty 77 č. 11/84 „Právo na dějiny“]

Ladislav Hejdánek

- ◆ fragment, česky, vznik: 1984
- ◆ fragment, Czech, origin: 1984

Úvodem [1984]

Dokument č. 11/84, nadepsaný „Právo na dějiny“, vyvolal rozsáhlý ohlas jak písemně projevený, tak i písemně nezachycený. Zdá se, že ohlas by zdaleka nebyl býval tak široký, kdyby se mluvčí nebyli dopustili té základní chyby, že se podepsali pod text, který jednak nevyjadřoval obecně nebo alespoň většinou signatářů sdílené stanovisko, takže mnozí se ozvali už jen proto, aby na to poukázali a aby ať už krátce nebo podrobněji nevyložili podstatu svého nesouhlasu. Velká část polemických textů pochází z řad historiků, kteří navíc nemohli přejít bez povšimnutí celou řadu věcných lapsů, jichž se autoři dokumentu dopustili. Tato okolnost, že v pojednání o tématu svrchovaně závažném a aktuálním prokázali jak nejmenované autoři, tak mluvčí povážlivé nedostatky ne pouze v pojetí, jež by ani v běžné diskusi nemohlo obstát, nýbrž v historickém (a nejen historickém) vzdělání, musí být považována za obzvláště politováníhodnou, neboť svým způsobem diskvalifikovala text dokumentu i v jeho pozitivních polohách, a zároveň bohužel zavedla mnoho diskutujících a polemizujících dost daleko od podstaty, o kterou vlastně šlo či o kterou by mělo jít na prvním místě.

Tak se dostáváme k tomu, že výtek nelze ušetřit ani mnohé z diskutujících. Detailní rozbor a připomínky by však nutně zatemnily ještě dál celou situaci a většinou by odváděly diskusi také dál od toho smysluplného, co by měla a mohla splnit. Nemůže být pochyb o tom, že žijeme ve společnosti, která je ať už v důsledku plebejství politiků (což je příznivější možnost) anebo v rámci široce založeného plánu postupně stále víc odřezávána od své minulosti. Národní (a ovšem nejen národní) minulost je redukována na schémata a tato schémata jsou hrubě ideologizována. Porozumění pro minulost není pěstována ani na školách, ani v osvětových zařízeních; přístup k pramenům a k literatuře sekundární je striktně limitován na úzký okruh koncesovaných odborníků. Jen tu a tam se navzdory poměrům a úředním omezením podaří napsat a publikovat pozoruhodnější práce, přičemž veřejná kritika se netrpí, pokud není organizována. Co je však nejvíc na pováženou: problém smyslu našich národních dějin byl vytěsněn jak z odborné i popularizující literatury, tak z obecného povědomí. Samo položení otázky po takovém smyslu je dokonce mezi historiky považována za nelegitimní, zastaralé, dávno překonané a ve světě už vůbec neuznávané.

Obecně je možno říci, že historikové ve svých kritických připomínkách účinně zpochybnili odbornou kompetenci autorů dokumentu poukazem na historiografické a jiné faktografické nedostatky textu, ale že zatím nebyl dost zřetelně artikulován problém, o nějž šlo jak autorům, tak nezávisle na nich o nějž jde aktuálně a který tvoří jakousi dosud nespecifikovanou osu diskusí a polemik, totiž problém smyslu dějin a zvláště národních dějin, jako problém filosofický a nikoliv primárně historický či (to už vůbec ne) historiografický. Lze se jen podívat, jak nedotčení zůstali právě historikové onou dlouhotrvající a vlastně dosud neskončenou diskusí či přímo sporem a smysl českých dějin, jak byl zahájen v osmdesátých letech minulého století a jak byl znovu obnoven ve dvacátých a třicátých letech století našeho.